

Михайло Костів, Іван Петренко

НАСТРОЇ ПРАЦІВНИКІВ ЗАЛІЗНИЦЬ ЧЕРНІГІВЩИНИ В 1932–1933 РОКАХ У КОНТЕКСТІ ІСТОРІЇ ГОЛОДОМОРУ-ГЕНОЦИДУ

DOI: 10.5281/zenodo.5748927

© М. Костів, І. Петренко, 2021. СС BY 4.0

Мета статті – охарактеризувати настрої та поведінку працівників залізниці на Чернігівщині в 1932–1933 рр., а також проаналізувати ставлення залізничників до злочинних дій комуністичного тоталітарного режиму в роки Голодомору-геноциду. У статті застосовано принципи історизму, об'єктивності, системності, комплексності, загальнонаукові методи. Використано й підходи мікроісторії та локальної історії, що містять аналіз одиничних подій і ситуацій, які дають змогу реконструювати конкретну історичну реальність. Основними локаціями подій, про які йдеться у статті, є залізничні станції Конотоп, Ворожба та Бахмач і Конотопський паровозоремонтний завод. **Новизна дослідження** полягає у введенні до наукового обігу нових архівних матеріалів про діяльність ОДПУ під час Голодомору-геноциду. **Висновки.** Документи ОДПУ за 1932–1933 рр., що стосуються системи залізничного транспорту на Чернігівщині, свідчать про масове невдоволення населення, зокрема працівників транспортної сфери, щодо нестачі харчів та смертності від голоду. Важливо, що в документах ці випадки розглянуті суто як потенційні приводи до можливих заворушень, а не як свідчення катастрофічної ситуації в регіоні. Також проаналізовані у статті матеріали містять інформацію про канібалізм та умисні вбивства, спричинені голодом. Крім того, транспортні відділення ОДПУ фіксували масові міграції з південних районів України на північ, зокрема до РФСР, у пошуках харчів. Часто ці люди помирали на залізничних станціях, вокзалах і коліях. Зважаючи на таку ситуацію, залізничники скептично ставилися до пропаганди, яка ігнорувала реальний стан справ та описувала «перемоги» соціалістичного будівництва. Робітники порівнювали ситуацію в УСРР та РФСР і наголошували на спланованому вивезенні харчів з України.

Ключові слова: комуністичний тоталітарний режим, ОДПУ, залізниця, настрої, Голодомор-геноцид, Чернігівщина.

Комуністичний тоталітарний режим постійно аналізував настрої та поведінку різних груп населення УСРР. Моніторинг ситуації в середовищі працівників транспорту та недопущення страйків робітників були одними з головних завдань транспортних відділів ОДПУ. Крім того, велося і спостереження за ситуацією у населених пунктах, які розташовувалися поблизу об'єктів транспортної інфраструктури.

Дослідник В. Окіпнюк наголошує, що наприкінці 1920-х – на початку 1930-х рр. транспортні відділи ОДПУ були безпосередньо залучені до репресій в УСРР¹. О. Мовчан розглянула настрої робітників УСРР стосовно антирелігійної кампанії у 1930-х рр.² На основі широкої джерельної бази авторка довела, що у середовищі робітників антирадянські настрої були досить поширеними, і вони посилювалися у зв'язку з проведенням масштабної антирелігійної кампанії на початку 1930-х рр. У вступній статті збірника документів «Настрої та поведінка населення Чернігівщини в умовах сталінської революції “згори”. 1928–1938»³ упорядники видання проаналізували ставлення населення Чернігівщини до комуністичного тоталітарного режиму. У книзі прослідковано причинно-наслідкові зв'язки у поведінці робітників регіону. В. Васильєв наголосив: «На спектр настроїв нечисельних працівників промисловості краю, які були тісно пов'язані з селом, впливала ситуація в сільськогосподарському секторі економіки»⁴.

¹ Окіпнюк В. Державне політичне управління УСРР (1922–1934 рр.): історико-юридичний аналіз: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01 Київ, 2001. С. 10.

² Мовчан О. Ставлення робітників УСРР до антирелігійної політики влади: початок 1930-х рр. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Історія.* 2013. Вип. 1: у 2 ч. ч. 1. С. 37–43.

³ Настрої та поведінка населення Чернігівщини в умовах сталінської революції «згори». 1928–1938 / авт. вступ. ст. та упоряд.: О. Коваленко, Р. Подкур, В. Васильєв, О. Лисенко. Чернігів, 2012. 464 с.

⁴ Васильєв В. Настрої та поведінка населення Чернігівщини доби «великого переламу» та початку суцільної колективізації сільського господарства. *Настрої та поведінка населення Чернігівщини в умовах сталінської «революції згори». 1928–1938.* С. 27.

Моніторингом ситуації на Чернігівщині безпосередньо займалося Відділення шляхо-транспортного відділу об'єднаного державного політичного управління (ВШТВОДПУ)⁵. Агенти цього підрозділу ОДПУ сліdkували як за працівниками на об'єктах транспортної інфраструктури, так і в населених пунктах поблизу них.

Про важливість цього структурного підрозділу ОДПУ, зокрема, у процесі перевезення вилученого в українців зерна та інших харчів дізнаємось зі зведень польських дипломатів: «Для збільшення продуктивності праці на залізниці створено спеціальні залізничні політичні відділи на чолі з енергійними комісарами, яким довірено окремі райони. Відділи мали досить важке завдання з огляду на загальну дезорганізацію, брак дисципліни серед персоналу, фатальний стан рухомого складу, нарешті – масові крадіжки і грабунки, здійснювані зголоднілим населенням. Однак, завдяки нещадним методам і невідкладним суворим покаранням політичним відділам ситуацію на залізниці України вдалося виправити. Так, виконання денного плану перевезення зерна, яке становило в середньому 70–72%, зросло до 78%»⁶.

Перш за все, ВШТВОДПУ звертало увагу на настрої робітників, що стосувалися можливості покинути робочі місця, а також аналізувало ризики влаштування страйків через погане постачання. Усі випадки звільнення з залізниці ретельно відслідковували, причини невиходу на роботу ретельно аналізували, зокрема, звертали увагу на вплив так званої «антирадянської пропаганди». Негативні настрої, пов'язані з поганим забезпеченням робітників і діями режиму, були поширеними і серед партійців. Наприклад, члени КП(б)У Дембійський і Дунаєвський (обоє – чергові на станції Коростень) висловили ідею організовано покинути роботу: «Якщо б всі організовано покинули роботу, то покращилося б матеріальне становище робочого класу»⁷. На основі зведень робимо висновок, що настрої серед робітників були різко негативними, проте масових звільнень не зафіксовано. Наводимо пряму мову працівників залізниць зі зведень ВШТВ ОДПУ за травень 1933 р.: «Пухнеш від голоду, жерти не дають, а тут ще й суботник організують, для кого працювати і кому користь коли все погіршується, а не покращується (стрілочник ст. Ворожба Пушкало В. на суботнику по відвантаженню солі)»⁸.

У цьому ж зведенні зафіксовано 10 випадків смертей на перегонах між залізничними станціями. Жертвами були мігранти з півдня України, які сподівалися врятуватися: «Другим моментом, що впливає на політичне становище транспорту є походи селянства з південних районів України в пошуках хліба, хоча останнім часом це зменшується, але все таки має місце, від яких і поширюються чутки про голод в Україні, частина цих людей іде пішки вздовж лінії, жебракуючи собі харчі, в деяких випадках помирають на перегонах (зафіксовано 10 випадків). Ці ж чутки вони поширюють і в поїздах. В результаті їх напливу створилася велика кількість жебраків, особливо жінок і дітей, в останніх вік від 8 до 12 років, що особливо діє на місцях і викликає цілий ряд суджень...»⁹ Також зі зведення можна зробити висновок про значний вплив цієї міграції на настрої населення Чернігівщини: «Компартія будує один корабель, але як видно він тоне і потрібно б було його рятувати так як дальше терпіти неможна, оскільки з півдня рухаються голодні, які доїжджають до нас, пухнуть від голоду і помирають. Не вжити заходів буде ще гірше (машиніст депо Конотоп Ульянов). Ось до чого дожились, що тільки робиться в Україні – голод, люди помирають, до чого довела наша влада ... (агент передачі Ворожба Рудик Андрій і СП Південного поста Лелета)»¹⁰. Свідок Голодомору з смт Ямпіль Кононець Софія Іванівна (1927 р. н.) також згадувала про масовий рух українців, що сподівалися вижити через утечу до Росії, проте на станції Хутір Михайлівський їх зупиняли: «Тоді ходили до Хутора Михайлівського, а далі людей не пускали»¹¹.

У червні 1933 р. ОДПУ звітувало про виявлені на станціях та коліях трупи виснажених голодом людей. Це явище набуло масовості: «Бахмач 13/VI-ц/р виявлено 2 трупи по-

⁵ Діловодство цього підрозділу ОДПУ у досліджуваний період велося здебільшого російською мовою і в архівних матеріалах часто зустрічається абревіатура ДТО (рос.: Дорожно-транспортное отделение), українська абревіатура ВШТВОДПУ (Відділення шляхо-транспортного відділу об'єднаного державного політичного управління) застосовувалася тільки на деяких двомовних штампах.

⁶ Кусьнеж Р. Голод на Україні 1932–1933 рр. (за документами польських дипломатів). *Архіви України*. 2008. № 3–4. С. 51.

⁷ Доповідна записка секретарю обласного комітету КП(б)У від начальника відділення шляхового транспортного відділу ОДПУ ст. Чернігів Старичкова О.В. «Про стан партійних організацій на ділянці ВШТВ ОДПУ Чернігів» (не пізніше 15 лютого 1933 р.). *Державний архів Чернігівської області*. Ф. П.-470. Оп. 1. Спр. 81. Арк. 8. Далі про посыланні на цю справу будемо вказувати лише назву архіву (ДАЧО).

⁸ Політичне зведення відділення шляхового транспортного відділу ОДПУ ст. Конотоп Західної залізниці за травень 1933 року від 2 червня 1933 р. ДАЧО. Арк. 48.

⁹ Там само.

¹⁰ Там само.

¹¹ Кононець Софія Іванівна, 1927 р. н. *Музей Голодомору*. URL: <https://map.memorialholodomor.org.ua/testimony/kononets-sofiya-ivanivna-1927-r-n/>.

мерлих від виснаження, обидва без документів, 14/VI-ц/р – 6 трупів, з яких 4 на вокзалі, 2 на пероні, із них 3 жінки і 3 чоловіки і 1 хлопчик 10-ти років. 15/VI-ц/р – 5 трупів, із них 3 чоловіки, 2 жінки – без документів. 16/VI-ц/р – 3 трупи, із яких один [з] Бахмацького району, села Варварівка, інші без документів. 19/VI-ц/р – 2 трупи без-документні¹². Розв'язати цю ситуацію місцеве керівництво спецслужби на транспорті запропонувало «за допомогою заслонів і бригад»¹³, що демонструє цинічність дій режиму та розвінчує міф про «продовольчу допомогу» голодним.

У зведеннях ВШТВ ОДПУ чітко зафіксована масова смертність від голоду: «Настрої селянства місцевостей, які прилягають до залізниці, особливо в Бахмацькому районі, де становище найгірше [у порівнянні] з іншими районами в сенсі наявності продуктів для харчування і мають місце [факти] масового голодування, що особливо в селах Мартинівка, де зареєстровано опухання на цьому ґрунті до 100 сімей. В селі Більмачівка – 60 сімей. Таке ж становище і в селах Фастівці, Варварівка, Піски, Красилівка і Івангород й інших. Смертність на цьому ґрунті буває щоденно від 4 до 10 людей...»¹⁴ Зведення продовжується констатацією повної відсутності обліку смертності: «...але обліку їх не ведеться ні РВК ні сільрадою і хороняться без гробів...»¹⁵. В іншому документі встановлено кількість випадків опухання з голоду серед залізничників – станом на червень 1933 р. таких було 633 особи, більшість із яких мешкали в Конотопському районі¹⁶. При цьому за 6 днів ця кількість зростає на 221 особу¹⁷.

Ситуація безвиході, спричиненої голодом, штовхала людей на жакливі вчинки, про які також згадано в спецзведеннях: «... в цьому ж селі (Велика Загорівка – *Авт.*) 7/VI-ц. р. один селянин убив чотирьох своїх дітей, оскільки їх нічим було годувати»¹⁸. Інший випадок навмисного вбивства, спричиненого голодуванням, відбувся прямо на залізниці: «8/VI-ц. р. інвалід села Лизогубівка Яковенко Ф.А. скинув з гальма на ходу баластного поїзда, ділянка роз'їзд Вирівка кар'єр робітника КПВРЗ Булгакова В.І. з метою відібрати в нього 4 буханки хліба, під час слідства заявив, що він і його сім'я 5 осіб голодують, і на цій підставі він вчинив цей злочин, під час обшуку продуктів у нього вдома не виявлено»¹⁹. Наведено в документах і жакливий випадок канібалізму, матеріальні докази якого лишилися в лісі за 100 метрів від станції Неплюєво – був знайдений труп дитини з відрізними частинами тіла та попіл від вогнища, на якому це м'ясо, вочевидь, зварили²⁰.

На фоні такої ситуації працівники залізниці різко негативно висловлювалися стосовно злочинних дій комуністичного тоталітарного режиму: «Довели селянство своїми колективами до голоду і самі сидимо голодні, раніше не було цих колективів і був і хліб і сало і скільки завгодно, а зараз на селах мруть з голоду (слюсарі депо Бахмач Мусієнко Микита і Шульгін Павло)»²¹.

ВШТВ ОДПУ також зафіксувало негативне ставлення до колективізації та колгоспів серед робітників сфери транспорту. Із звітів дізнаємося, що багато робітників мали тісні зв'язки з селом, оскільки чимало вони походили з сіл чи проживали безпосередньо в сільській місцевості: «Серед робітників, пов'язаних з селом, члени родин яких зняті з постачання ТВО [територіально-виробниче об'єднання] сільгоспродуктами, особливо відзначається різке невдоволення і з боку окремих осіб зареєстровано таке реагування. "Напевно перед погібеллю сім'ям робочих припиняють видавати нещасний пайок. І в колгоспі працювали, працювали, а плата за всю роботу – підносять повістку на вивезення хліба ще з кожного будинку по 14 пудів. Через колгоспи, комуни, кооперації є шлях до 'могили', тобто до соціалізму", – говорить іронічно серед машиністів депо Ворожба машиніст Ворона Сергій»²².

Зазначимо, що в роки Голодомору-геноциду українці порівнювали становище в УСРР та в Росії, відзначаючи наслідки з боку росіян: «Робочі Москви не знають ні колгоспів, ні радгоспів, а заробляють великі гроші і живуть краще нашого. Над нами ж вони сміються і при зустрічах іронічно запитують: Ну, як справи, колективізатори? (Машиніст

¹² Політичне зведення... за період 14–20.06.1933 р. ДАЧО. Арк. 59.

¹³ Там само. Арк. 60.

¹⁴ Політичне зведення... за травень 1933 р. від 2 червня 1933 р. ДАЧО. Арк. 49.

¹⁵ Там само.

¹⁶ Політичне зведення... станом на 14.06.1933 р. ДАЧО. Арк. 51.

¹⁷ Політичне зведення... за період 14–20.06.1933 р. ДАЧО. Арк. 58.

¹⁸ Політичне зведення... 14.06.1933 р. ДАЧО. Арк. 52.

¹⁹ Там само. Арк. 53.

²⁰ Політичне зведення... за період 14–20.06.1933 р. ДАЧО. Арк. 58.

²¹ Політичне зведення... за травень 1933 р. від 2 червня 1933 р. ДАЧО. Арк. 49.

²² Спецдонесення відділення шляхового транспортного відділу ОДПУ ст. Конотоп на Сумщині з питань погіршення забезпечення продуктами харчування працівників залізничного транспорту від 5 лютого 1932 р. *Голодомор 1932–1933 років на Сумщині* / упор. Л. Покидченко. Суми: Ярославна, 2006. С. 29.

депо Ворожба)»²³. Подібні думки висловлювали і слюсарі станції Конотоп Хоменко і Курчакін: «як це так, Україна – житниця Росії і сидить без хліба, в РФСРР менше родить хліба і сидить з хлібом і об'їдають нас»²⁴.

Працівники залізниці не сприймали комуністичної пропаганди про зерно в «куркульських ямах» і труднощі через «куркулів». Це чітко зрозуміло з розмов у середовищі залізничників, які подані у звітах ВШТВ ОДПУ. До прикладу, службовець станції Ворожба Гераненко у січні 1933 р. говорив: «До чого дожили, що народ харчується замість хліба макухою, соромно владі, що довела до цього народ, обібрали хліб у селян, а тепер, що хочуть, то і роблять з народом за цей хліб»²⁵. Глуценко Сергій у конторі станції Ворожба (професію і місце роботи у документі не вказано) говорив у тому ж ключі: «До чого рада влада дійшла, що на 15 році революції доводиться голодувати, а весною обов'язково має бути голод, так як в січні місяці [1933 року] постачання уже погане, а далі буде гірше»²⁶. Найвні й інші подібні матеріали: «Жити на селі стало зовсім неможливо, навіть ночами приходять із сільради, забирають вся і саджають селян в холодний сарай, не рахуючись ні з бідняком, ні з середняком, напевно роблять це для того, щоб народ збунтувався»²⁷.

Крім того, є свідчення про несприйняття матеріалів з газет: «пишуть в газетах, що хліб іде для робітників, але це чиста брехня, оскільки робітники сидять напівголодні, а те приховують, що увесь хліб відправляють закордон не дивлячись на те, що свої робітники мруть з голоду»²⁸, – такі слова помічника машиніста ст. Глухів Чумака Івана у лютому 1933 р. зафіксувало ВДТВОДПУ. Залізничники не довіряли й газетним публікаціям, що розповідали про погане становище робітників у капіталістичних країнах: «Тільки пишуть, що за кордоном – голод, а насправді там живуть краще і не пухнуть від голоду, а якщо і працюють трохи більше за нас, на те й забезпечені добре»²⁹.

До того ж робітники відмовлялися від примусової передплати комуністичних газет, нав'язуваної безпосередньо на місці роботи: «В іншому випадку до цього ж ФЕНІСОК підійшов член бюро осередку з розповсюдження газет (виділений для цього) і запропонував йому ФЕНІСКУ, чи буде він передплачувати газету “Правду”, то отримав від нього відповідь з майданною лайкою в бік газети і додав: Мені жерти нічого, я голодний сиджу, так ще барахло всіляке виписувати»³⁰.

Працівник складу палива станції Терещенська Степаненко Микола порівнював ситуацію у 1933 р. з кріпацтвом: «Ось настало кріпосне право, та і тоді собак годували краще, як зараз працівників»³¹. Такі настрої у середовищі працівників залізниці мали наслідком самовільне покидання робочих місць, що було виявом спротиву діям режиму, зокрема на вищезгаданій станції Терещенська в лютому 1933 р. роботу покинули три вуглярі³².

ВДТВОДПУ звертало увагу і на подібні розмови у середовищі партійців. Наприклад, монтер будівельного цеху Конотопського паровозовагонного ремонтного заводу (КПВРЗ) і партієць Кошовий висловлював незадоволення з приводу офіційних декретів та при цьому говорив: «...краще видали б декрет, який покращує харчування»³³. Інший член КП(б)У, машиніст Козловський, відмовився вести потяг через те, що не отримав хліба³⁴. Коли бюро виключило його з партії, загальні збори осередку виступили проти такого рішення, аргументуючи: «за це не виключають із партії, коли немає хліба і немає з чим їхати»³⁵.

Працівники, які висловлювали свої думки про реальне ставлення до дій режиму, одразу ж потрапляли під нагляд ВДТВОДПУ: «У відношенні виявлених осіб з явно антирадянським ухилом, які ведуть розкладницьку роботу на транспорті, які беруться на облік для перевірки і заходів по запобіганню їх дій»³⁶.

Про постійний моніторинг спецслужб за ситуацією на залізницях дізнаємося зі зведення до партійного керівництва УСРР. Наприклад, 1 лютого 1933 р. була надіслана доповідна записка генеральному секретарю ЦК КП(б)У С. Косіору за підписом голови ДПУ УСРР С. Реденса про оперативні заходи органів ДПУ УСРР щодо «контрреволюційного

²³ Спецдонесення відділення шляхового транспортного відділу ОДПУ. С. 29.

²⁴ Політичне зведення... станом на 1 липня 1933 року від 2 липня 1933 р. ДАЧО. Арк. 75.

²⁵ Політичне зведення... за січень 1933 р. від 2 лютого 1933 р. ДАЧО. Арк. 5.

²⁶ Там само.

²⁷ Там само. Арк. 6.

²⁸ Політичне зведення... за лютий 1933 р. (не пізніше 5 березня 1933 р.). ДАЧО. Арк. 10.

²⁹ Політичне зведення... станом на 1 липня 1933 року від 2 липня 1933 р. ДАЧО. Арк. 75.

³⁰ Політичне зведення... станом на 25.04.1933 р. (не пізніше 30 квітня 1933 р.). ДАЧО. Арк. 33.

³¹ Політичне зведення... за лютий 1933 р. (не пізніше 5 березня 1933 р.). ДАЧО. Арк. 10.

³² Там само.

³³ Політичне зведення... за січень 1933 р. від 2 лютого 1933 р. ДАЧО. Арк. 6.

³⁴ Там само.

³⁵ Там само.

³⁶ Там само.

підпілля» на Чернігівщині. У цьому документі згадано й «повстанське підпілля» на залізничних станціях Чернігівської області: «Широко розгалужене контрреволюційне повстанське підпілля, що охоплювало м. Чернігів і райони – Чернігівський, Городнянський, Ріпкинський, Олішевський, Березнянський, ряд залізничних станцій і пов'язане з БССР»³⁷.

Отже, матеріали ОДПУ за 1932–1933 рр., що стосуються системи залізничного транспорту Чернігівщини, свідчать про масове невдоволення населення, зокрема працівників транспортної сфери, щодо нестачі харчів та смертності від голоду. Важливо, що в документах ці випадки розглянуті суто як потенційні приводи до можливих заворушень, а не як свідчення катастрофічної ситуації в регіоні. Також проаналізовані у статті матеріали містять інформацію про канібалізм та умисні вбивства, спричинені голодом. Крім того, транспортні відділення ОДПУ фіксували масові міграції з південних районів України на північ, зокрема до РФСРР, у пошуках харчів. Часто ці люди помирали на залізничних станціях, вокзалах і коляях. Зважаючи на таку ситуацію, залізничники скептично ставилися до пропаганди, яка ігнорувала реальний стан справ та описувала «перемоги» соціалістичного будівництва. Робітники порівнювали ситуацію в УСРР та РФСРР і наголошували на спланованому вивезенні харчів з України.

References

Kovalenko, O., Podkur, R., Vasyliov, V., Lysenko, O. (Eds.). (2012). *Nastroi tapovedinka naseleennia Chernihivshchyny v umovakh stalinskoï revoliutsii "zghory". 1928–1938* [Sentiments and Behavior of the Population of Chernihiv Region under the Circumstances of the Stalinist Revolution "From Above". 1928–1938]. Chernihiv, Ukraine.

Kuśnierz, R. (2008). *Holod na Ukraini 1932–1933 rr. (za dokumentamy polskykh dyplomativ)* [The Famine in Ukraine in 1932–1933 (according to documents of polish diplomats)]. *Arkhivy Ukrainy – Archives of Ukraine*.

Movchan, O. (2013). *Stavlennia robitnykiv USRR do antyrelihiinoï polityky vlady: pochatok 1930-kh rr.* [The attitude of the workers of the USSR to the Anti-religious policy of the authorities: the early 1930s.]. *Naukovi zapysky Ternopil'skoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Ser. Istoriiia. – Proceedings of Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University. History series, part 1.*

Okipniuk, V. (2001). *Derzhavne politychne upravlinnia USRR (1922–1934 rr.): istoryko-yurydychni analiz* [State Political Directorate of the USSR (1922–1934): historical and legal analysis]. Kiev, Ukraine.

Pokydchenko, L. (Ed.). (2006). *Holodomor 1932–1933 rokiv na Sumshchyni* [The Holodomor of 1932–1933 in the Sumy Region]. Sumy, Ukraine.

Костів Михайло Богданович – аспірант кафедри історії України Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя (вул. Графська, 2, м. Ніжин, 16600, Україна).

Kostiv Mykhailo B. – Ph.D Student of the Department of History of Ukraine of Nizhyn Mykola Gogol State University (2 Hrafska St., Nizhyn, 16600, Ukraine).

E-mail: kostivmb@gmail.com

Петренко Іван Євгенович – кандидат історичних наук, заступник директора філіалу «Інститут дослідження Голодомору» Національного музею Голодомору-геноциду (вул. Лаврська 3, м. Київ, 01015, Україна).

Petrenko Ivan Ye. – Ph.D in History, deputy director of the “Holodomor Research Institute” branch of the National Museum of the Holodomor Genocide (3 Lavrska St., Kyiv, 01015, Ukraine).

E-mail: ivanpetrenko753@gmail.com

SENTIMENTS OF THE RAILWAY WORKERS OF CHERNIHIV REGION IN 1932 AND 1933 IN THE CONTEXT OF THE HOLODOMOR GENOCIDE HISTORY

The purpose of the article is to characterize the sentiments and behavior of the railway workers in Chernihiv region in 1932–1933 and to analyze their attitude to the criminal actions of the communist totalitarian regime during the Holodomor genocide. The author used the principles of historicism, objectivity, systematic, complexity and general scientific methods. The approaches of microhistory and local history were used, too. They provide for analysis of single events and situations, which help to reconstruct the specific historical reality. The main locations of events described in the articles are Konotop, Vorozhba and Bakhmach railway stations, and Konotop Steam Engine Repair Plant. Novelty of the study is the fact that

³⁷ Витяг із доповідної записки голови ДПУ УСРР С. Реденса генеральному секретарю ЦК КП(б)У С. Косіору про оперативні заходи органів ДПУ УСРР щодо «контрреволюційного підпілля» на Чернігівщині від 1 лютого 1933 р. *Настрої та поведінка населення Чернігівщини в умовах сталінської «революції згори». 1928–1938.* С. 299.

new archival materials about the OGPU activities during the Holodomor genocide were introduced into the scientific use. **Consequences.** The OGPU documents for 1932–1933 related to the railway transport system in Chernihiv region show the mass dissatisfaction of the population, especially transport sphere workers, with the lack of food products and mortality from starvation. It is important that these facts are given in the documents as the potential pretext for possible riots, and not as the evidence of catastrophic situation in the region. Also, the analyzed materials contain the information about cannibalism and premeditated murders caused by starvation. Moreover, transport departments of the OGPU recorded the mass migration from the south regions of Ukraine to the north, especially to the Russian Federative Socialist Soviet Republic, in search of food. Very often, these people died at the railway stations and tracks. Considering this situation, the railway workers were skeptical towards propaganda, which ignored the real state of things and described the “victories” of socialist construction. The workers compared the situation in the Ukrainian SSR and RFSSR and emphasized the intentional pumping of the food products out of Ukraine.

Key words: communist totalitarian regime, OGPU, railway, sentiments, Holodomor-genocide, Chernihiv region.

Дата подання: 23 червня 2021 р.

Дата затвердження до друку: 30 червня 2021 р.

Цитування за ДСТУ 8302:2015

Костів, М., Петренко, І. Настрої працівників залізниць Чернігівщини в 1932–1933 роках у контексті історії голодомору-геноциду. *Сіверянський літопис*. 2021. № 5. С. 81–86. DOI: 10.5281/zenodo.5748927.

Цитування за стандартом APA

Kostiv, M., Petrenko, I. (2021). [Sentiments of the railway workers of Chernihiv Region in 1932 and 1933 in the context of the Holodomor Genocide history]. *Siverianskyi litopys – Siverian chronicle*, 5, P. 81–86. DOI: 10.5281/zenodo.5748927.

